

ПСИХОДІАГНОСТИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Романюк Л.В. Психодіагностичні методи дослідження ціннісного становлення особистості. У статті висвітлюються психодіагностичні методи вивчення цінностей, аналізуються проєктивні методики їх діагностики та розроблена Ш. Шварцем і В. Білські теоретична концепція, за якою цінності розглядаються як критерії вибору людиною своїх учинків, оцінки поведінки інших людей, а також подій. Як доводять автори, на становлення цінностей особистості впливають певні соціально-психологічні фактори. На думку Ш. Шварца, одним з важливих факторів виступає культура, яка спрямовує розвиток творчих сил і здібностей людей, що реалізуються в формах організації їх життя та діяльності, а також структурує взаємовідносини між людьми та створювані ними матеріальні й духовні цінності.

Ключові слова: цінності, ціннісне становлення, психодіагностика цінностей.

Романюк Л.В. Психодиагностические методы исследования ценностного становления личности. В статье освещаются психодиагностические методы изучения ценностей, анализируются проєктивные методики их диагностики и теоретическая концепция Ш. Шварца и В. Билски, согласно которой ценности рассматриваются как критерии выбора человеком своих поступков, оценки поведения других людей, а также событий. Как доказывают авторы, на становление ценностей личности влияют определенные социально-психологические факторы. По мнению Ш. Шварца, одним из важных факторов выступает культура, которая направляет развитие творческих сил и способностей людей, реализуемых в формах организации их жизни и деятельности, а также структурирует взаимоотношения между людьми и создаваемые ими материальные и духовные ценности.

Ключевые слова: ценности, ценностное становление, психодиагностика ценностей.

Постановка проблеми. Передісторія психодіагностики цінностей започаткована польовими дослідженнями представників культурної антропології. Піонерами таких досліджень вважають Р. Бенідікта й М. Мід, які розглядали особу як носія культури і, відповідно, як інформанта цінностей. Інформуючи про свої цінності, вона, тим самим, розкривала групові та (чи) надіндивідуальні цінності. Представники школи «культури і особи» виходили з того, що цінності є результатом прийняття людиною норм культури. Вони не розмежовували цінності й норми культури. Ця позиція чітко викладена М. Мід [17, с. 381-385]. З нею погоджується психолог Л. Смірнов, який в середині 90-х років минулого століття глибоко проаналізував досвід психодіагностики цінностей [11, с. 157-168].

Аналіз останніх публікацій. Перший суттєвий внесок у психодіагностику цінностей зробив Г. Оллпорт. Загальну характеристику цього внеску дали Л. Хьелл і Д. Зіглер [13, с. 301-303]. Теоретичною основою для психодіагностики Г.Оллпорта послужила праця Е. Шпрангера «Типи людей», в якій виведено основні типи цінностей.

Е. Шпрангер вважав, що головне в особі її цінності, через які вона пізнає світ і, які означають включення суб'єкта в пізнання. Це духовне начало, яке визначає у кожної людини поняття світу і є похідною частиною загального людського духу [3, с. 72]. Він

дякує вчителям В. Дільтею і Г. Ріккертю й наголошує, що цінності, які існують у кожній людини, є продуктом загальних цінностей людства, або, як він називав, «культурного стану людства». Е. Шпрангер виділяє шість типів розуміння життя, чи, як він говорить, шість типів пізнання світу, що отримали у нього позначення «форм життя» (Lebensformen). Такі основні ідеальні типи, обумовлені орієнтацією на ті чи інші об'єктивні цінності, являють собою: теоретичний (царина науки, проблема істинності), економічний (матеріальні блага, корисність), естетичний (прагнення до оформлення, до самовираження), соціальний (суспільна діяльність, зверненість до чужого життя), політичний (влада як цінність), релігійний (сенса життя) типи.

На основі даної типології особистостей Г. Оллпортом, П. Верноном і Г. Ліндсеєм був розроблений «Тест вивчення цінностей» [14], який вперше опубліковано в 1931 році, а в 1951-му його удосконалено. За допомогою цього тесту Г. Оллпорт оцінював індивідуальні відмінності за ступенем вираження цінностей. Сам тест складається з двох частин. У першій частині цього тесту пропонується вибрати один з двох варіантів відповідей на питання і оцінити ступінь своєї переваги. У другій частині вимагається проранжувати за ступенем переваги чотири запропонованих альтернативи на кожне з питань. Уніфікований за участю студентів тест у загальному складається з 45 питань. Він є одним з багатофакторних особистісних тестів і дозволяє зробити оцінку по кожній окремо взятій цінності. Комбінація оцінок графічно виражається у вигляді профілю цінностей досліджуваних. За висновками Г. Оллпорта, людині не притаманна жодна з головних цінностей. У різних людей значно частіше виявляються їх комбінації, з перевагою якоїсь однієї з них над іншою.

До недавнього часу загальновизнаною залишалася методика вивчення цінностей (The value survey), розроблена М. Рокічем (Rokeach, 1973). Вона вважається у вітчизняній психології методикою вивчення ціннісних орієнтацій. Його опитувальник (RVS) один з найпопулярніших серед дослідників цінностей і ціннісних орієнтацій. На підхід М. Рокіча до концептуалізації і вибору методики найбільший вплив мали визначення цінностей і ціннісних орієнтацій К. Клакхона [16, р. 388-433] та розуміння перших соціологом Р. Вільямсоном як стандартів, критеріїв бажаного, які регулюють дії, судження, вибір, аттitudи, оцінювання, аргументи, раціоналізацію, каузальну атрибуцію [21, р. 15-46].

Опитувальник М. Рокіча, насамперед націлений на виявлення ієрархії індивідуальних цінностей. Картина системи цінностей в групі описується ним статистично за допомогою медіальних рангів відповідей окремих людей, відображаючи розподіл індивідуальних цінностей. Вслід за Р. Вільямсом, він чітко розрізняє цінності і соціальні норми, що розуміються як зовнішні для людини вимоги потрібної специфічної поведінки в специфічній ситуації, як явище договірне в цілому. Цінності для нього – це глибоко особистісне явище, яке не закріплене будь-якою специфічною ситуацією. Вони достатньо універсальні, щоб, як стандарти, використовуватися в багатьох випадках. Аналогічно він аргументував різницю між цінностями і аттitudами, яких велика кількість (багато тисяч), і кожен з них описує переваги людини в одній конкретній ситуації.

М. Рокіч підтримував розподіл цінностей на інструментальні (за його визначенням – концепції бажаного модусу поведінки) і термінальні (кінцевий, очікуваний стан існування). Він вважав необхідним вивчення цінностей особистості в системі, тому приділяв увагу дослідженню їх ієрархій.

Вивчивши дані антропологів, культурологів, соціологів про те, які цінності були специфічні для американського суспільства, М. Рокіч додатково провів ряд опитувань та інтерв'ю зі студентами і дорослими людьми. Перекоаний, що індивідуальні цінності

визначаються культурою, суспільством, його інститутами і складаються в ході індивідуального досвіду переживань, М. Рокіч виявив за допомогою психолінгвістичних методів серед декількох сотень претендентів синоніми і схожі поняття. Так ним був отриманий список термінальних цінностей. Набір інструментальних цінностей було отримано зі списку 555 особистісних рис за Н. Андерсеном, після того, як були виключені негативні риси, синоніми, застарілі та рідко вживані слова. В список увійшли цінності, які максимально диференціюють американське суспільство і найбільш важливі для останнього. Спочатку було вибрано 12 термінальних і інструментальних цінностей (форма А і В), потім кожен список розширився до 18 (всі наступні форми RVS). М. Рокіч вважав, що число цінностей не повинно бути великим. До того ж, цінності мали легко ранжуватися досліджуваними.

Неодноразово було підтверджено, що ранжування термінальних і інструментальних цінностей має зв'язок з відмінностями соціально-економічного статусу, віку, статі, раси, релігії, способу життя. Особливості ієрархій цінностей виявилися прямими передбаченнями ряду соціальних аттитюдів і форм поведінки. За методикою М. Рокіча в США проводилися загальнонаціональні опитування чотири рази (1968, 1971, 1974, 1981 роках).

М. Рокіч вважав, що ранжування дає значно більшу точність, ніж шкалювання, де досліджуваного просять дати абсолютну оцінку. Емпіричні дані не показали великої точності шкалювання, а в деяких випадках більш точні передбачення давало ранжування.

Російською мовою існує ряд методик, при створенні яких автори опиралися на RVS. Найповніше методика М. Рокіча [18] описана Д. Леонт'євим [7]. Під впливом завдань дослідження та в ході адаптації методу частково була змінена змістовна частина цінностей. Так, в американському варіанті відсутні цінності «Цікава робота» і «Здоров'я», оскільки вони не диференціюють, на думку М. Рокіча, сукупність вибірки. У російськомовному варіанті, наприклад, відсутня цінність «Спасіння душі», «Щастя» і «Безпека сім'ї», що присутні в американському варіанті, об'єднані в цінність «Щасливе родинне життя» російськомовного варіанту. В цілому, з списку 18 термінальних та 18 інструментальних цінностей методики М. Рокіча замінено біля третини назв. Враховуючи досвід радянських дослідників, таку адаптацію здійснили А. Гоштаутас, А. Семенов і В. Ядов [10, с. 208-209]. Культурна специфіка обумовлювала необхідність зміни формулювання деяких цінностей (в основному термінальних).

Д. Леонт'єв описує методику дослідження цінностей як техніку, що вивчає індивідуальні чи групові уявлення про систему значущих цінностей, які визначають найбільш загальні орієнтири їх життєдіяльності. Особливість методики полягає в тому, що шкалювання фіксованого і заздалегідь відомого набору об'єктів (цінностей), за заданими інструкцією шкалами, відбувається за допомогою процедури ранжування. Вважається, що ранжування справді відображає реальне відношення між суб'єктивними значущостями відповідних цінностей [8, с. 3]. Методика являє собою два списки: 1-й список з 18 термінальних цінностей і 2-й список з 18 інструментальних цінностей. Обидва списки супроводжуються відповідними інструкціями.

Ще одним, найбільш примітним в останній час методом вивчення цінностей виступає опитувальник Ш. Шварца [20, р. 1-65], який знаходиться на близьких теоретичних позиціях до М. Рокіча, але на іншій основі.

Формулювання мети і завдань статті. Не дивлячись на наявність психодіагностичних методів вивчення цінностей пошуки їх удосконалення продовжуються. У цьому зв'язку завданням статті є аналіз проєктивних методик для

вивчення цінностей, а також теоретичної концепції розробленої Ш. Шварцем і В. Білські, за якою цінності розглядаються як критерії вибору людиною своїх учинків, оцінки поведінки інших людей, а також подій. Автори переслідували конкретну мету – перевірити гіпотезу щодо наявності в людей будь-якої культури «універсальних мотиваційних типів, які вони спочатку назвали «доменами».

Виклад методики і результатів дослідження. Виходячи з наявності трьох блоків універсальних для людського існування потреб (перший блок – потреби людини як біологічного організму, другий – потреби в засобах скоординованої соціальної взаємодії, третій – потреби виживання і добробуту своєї групи), вони визначили таких дев'ять типів людської мотивації: самостійність (саморегуляція); стимуляція (самостимулювання); гедонізм; досягнення; влада; безпека; конформність; традиція; доброзичливість. Десятий тип – універсалізм – був виведений емпіричним шляхом у процесі дослідження цінностей. У його основу покладено загальнолюдські цінності. Вищезгадані типи людської мотивації на думку авторів визначають усю життєву активність особи та її конкретні дії.

Універсалізм і безпека виражають як індивідуальні так і групові інтереси. Індивідуальні інтереси виражають – влада, досягнення, гедонізм, стимулювання, самостійність. Доброзичливість, традиція і конформність – це цінності, які виражають інтереси груп.

Цією концепцією визначається два типи суперечливих між ними цінностей: 1) цінності збереження (безпека, конформність, традиція) суперечать цінностям відкритості до змін (самостійність, стимуляція); 2) цінності самотрансценденції (самовизначення), які включають доброзичливість і універсалізм суперечать цінностям акцентування «самості» (влада, досягнення). Гедонізм локалізований між відкритістю до змін і самоствердженням, оскільки охоплює мотиваційний смисл обох вимірів (Schwartz, 2006).

Ш. Шварц відмовився від процедури ранжирування, використовуючи оціночну семибальну шкалу. Він вважав, що деякі цінності, які позитивні для однієї культури, можуть сприйматися нейтрально чи навіть відкидатися в іншій культурі. В його опитувальнику використовуються цінності М. Рокіча, з 36 яких без змін ввійшла 21 цінність. Список термінальних цінностей був розширений до 30, а інструментальних до 26-ти. В даній методиці передбачена можливість додати ще шість цінностей, специфічних для культури, на матеріалі якої проводиться дослідження.

Емпірична перевірка на великих масивах (в 48 різних країнах) дозволила отримати результати, які підтвердили концепцію авторів про наявність десяти мотиваційних типів. Для наочності з даних за кожною з 40 вибірок до матриці інтеркореляції відповідей застосовувався метод неметричного багатомірного шкалювання SSA.

На основі теоретичної концепції Ш. Шварца і В. Білські та за їх методикою проводилася перевірка повноти відображення базових цінностей російської культури [6, с. 92]. Н. Лебедева аналізує сучасні теоретико-методологічні підходи до вивчення цінностей у кроскультурній психології та результати емпіричного дослідження цінностей у двох групах росіян (вчителів і студентів) на індивідуальному рівні. Порівнюються цінності, яким надають перевагу різні покоління респондентів. Виявляються особливості ціннісно-мотиваційної структури особистості в російській культурі. Дається інтерпретація виділених емпірично мотиваційних типів: Пасіонарність і Добротолюбність. Висуваються гіпотези про компенсаторну природу взаємодії цінностей індивідуального й культурного рівнів і про роль механізмів соціально-психологічного захисту базових цінностей культури в умовах соціальної нестабільності. Дослідження в цілому підтверджує універсальність теоретичної моделі цінностей Ш. Шварца і придатність його методів

вивчення цінностей для виявлення культурної специфіки. Аналіз цінностей, яким найбільше надається перевага, дозволив дослідниці виділити блок базових цінностей російської культури (цінності консерватизму і гармонії, за Ш. Шварцом), а також – тенденції в зміні мотивації: зниження у молодого покоління значущості цінностей консерватизму, рівності і гармонії та ріст значущості цінностей майстерності, ієрархії, інтелектуальної і афективної автономії. Факторний аналіз показав, що два перших фактора, які визначають семантичний простір ціннісно-мотиваційної структури обох груп респондентів – це культура і егоцентризм. Інтерпретація отриманих результатів дається із залученням даних російської філософії, етнографії і літератури. У висновках обґрунтовуються нові підходи і перспективи дослідження та інтерпретації цінностей в колективістських культурах.

Вельми популярним вважається опитувальник «Список особистісних переваг» А. Едвардса (Edwards Personal Preference Schedule, EPPS) [5, с. 52-65.]. Створений в середині 50-х років ХХ ст. для вимірювання виражених у поведінці проявів соціогенних потреб нормальної людини, він дозволяє зробити виміри за такими шкалами:

1. Досягнення. Мотивація досягнення – потреба в успіхах.
2. Пошана. Повага авторитетів – готовність і бажання дотримуватися законів, інструкцій, приймати пропозиції, поради і керівництво інших людей, уникати порушення умовностей і звичаїв.
3. Любов до порядку – потреба в детальній організації свого життя і планування своєї діяльності.
4. Демонстративність – потреба перебувати в центрі уваги, справляти враження на інших.
5. Автономія – потреба бути незалежним у власних вчинках, у прийнятті рішень, говорити і робити те, що хочеться.
6. Афіліація – потреба в установленні соціальних зв'язків, формуванні стабільних прихильностей.
7. Самопізнання – потреба аналізувати власні мотиви і почуття, спостерігати за іншими людьми, аналізувати їх почуття і мотиви, ставити себе на їх місце.
8. Прийняття опіки – потреба звертатися до інших за допомогою, очікувати від них розуміння його (її) проблем.
9. Підпорядкованість. Почуття провини – здатність відчувати провину і необхідність покарання за неправильні дії, визнавати свої помилки
10. Домінування – потреба бути лідером і сприйматися таким іншими, приймати рішення за інших і керувати ними.
11. Альтруїзм. Прояв опіки – потреба допомагати друзям, відноситися до інших з симпатією і добротою, проявляти співчуття.
12. Радикалізм. Потреба в змінах – орієнтація на нове, урізноманітнення життя, подорожувати, випробувати себе в іншому, новому.
13. Витривалість. Стійкість в досягненні мети – потреба діяти до завершення розпочатої справи, не відволікатися від головного.
14. Гетеросексуальність. Орієнтація на осіб протилежної статі, бути для них привабливим чи привабливою.
15. Агресія – потреба публічно критикувати інших, звинувачувати інших, мститися за образи.

Ці мотиви поведінки вибрані з відомого списку Г. Мюррея і відображають базові психологічні потреби. Опитувальник EPPS багато раз апробувався на студентських

вибірках. Дослідження Едвардса показали, що вивчати базові для людини мотиви бажано через аналіз особистісних цінностей.

Для визначення цінностей особистості та психологічних особливостей їх становлення важливим є тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) [8]. Він являє собою адаптовану версію тесту «Ціль в житті» (Purpose-in-Life Test, PIL). PIL був розроблений Дж. Крамбо і Л. Махоліком на основі теорії прагнення до сенсу і логотерапії В. Франкла. В. Франкл звернув увагу на те, що багато людей відчують (переживають) безглуздість, спустошеність, «внутрішню пустоту». Він назвав цей стан «екзистенційним вакуумом». Його етіологія, за В. Франклом, походить з відсутності у людини спонук та інстинктів, які вказують, що потрібно робити, умовностей, традицій і цінностей, які забезпечують йому вибір того, що йому потрібно робити [12, с. 308].

Існує також цілий ряд проєктивних методик для вивчення цінностей. Сюди входять незакінчені речення, твори, вільний вислів на задану тему та інший проєктивний арсенал. Ці методи особливо привабливі для нашого дослідження, оскільки можна послідовно виявляти становлення цінностей і перевірити повноту списків опитувальників, які використовуються. Окрім цього, існує можливість вивчити як усвідомлені, так і неусвідомлені переваги, які не фіксуються іншими методами. Серед них слід виділити методику «автобіографія майбутнього» Дж. Гілеспі і Г. Олпорта [15]. Студентам університетів ряду країн було запропоновано описати їх життя до кінця століття. Вони використовували і відкриті питання для визначення базових цінностей студентів.

До біографічного методу звернувся М. Рибніков ще в 20-ті роки минулого століття [9]. Вивчаючи динаміку розвитку особистості робітника, автор дійшов висновку, що дуже важливим в цьому дослідженні є автобіографічний метод. При цьому він зауважує, що одна справа автобіографія, що виникає спонтанно, коли особа просто хоче порозмовляти про себе саму, прозвітувати перед собою з приводу особистих переживань, а інша справа, – коли життєпис складається для інших, з метою виправдати свою поведінку, пояснити свої вчинки [9, с. 8].

Заперечення автобіографії як психологічного джерела М. Рибніков порівнює з вихлюпуванням дитини з ванни разом із водою. Він зауважує, що психолог повинен уміти навіть помилки, неточності автобіографії використовувати в цілях дослідження. Адже в автобіографіях найважливіші психологічні явища часто розкриваються незалежно від волі автора. Завдання ж дослідника – уміти читати поміж рядків [9, с. 18].

Автобіографічні матеріали протягом декількох десятиліть використовуються в практиці психосинтезу, де однією з дванадцяти класичних вправ є «психосинтетична автобіографія» [1, с. 180-183]. Мета цієї вправи - самоусвідомити, яким чином минуле особи визначило її теперішнє і продовжує впливати на неї. Завдяки цьому, вважає автор, в особи з'являється можливість звільнитися від тих форм обумовленої поведінки, які її більше не влаштовують. Психосинтетична автобіографія передбачає опис переважно внутрішнього життя, а не фіксацію просто зовнішніх подій. Вона також включає вивчення умов, подій і осіб, які визначили теперішнє життя особи, та аналіз взаємовідносин між ними: визначення особистої ролі в цих взаємовідносинах.

Психосинтетична автобіографія включає в себе питання загального розвитку автобіографа: «Яким Ви були на різних стадіях свого життя?», «Як Ви змінилися?», «Чи бачили Вас оточуючі таким, яким Ви бачили самі себе?», «Які маски Ви являли світові?», «Як Ви змінювали себе, щоб досягти визнання оточуючих, чи щоб захиститися від них?», а також спеціальні питання, наприклад, «Який Ваш самий ранній спогад? Немає значення уявний чи дійсний» тощо [1, с. 182].

На завершення пропонується визначитися, чи приймає автобіограф свій життєвий досвід і визначити, в чому він вбачає шлях і сенс свого життя.

Теоретично обґрунтовано основи методики «психологічна автобіографія», викладені Є. Коржевою [4]. Глибоко проаналізувавши підходи до визначення суті і змісту поняття ситуації, вона спрямувала зусилля на теоретичний аналіз співвідношення особистісних і ситуаційних змінних як питання про переважаючу детермінацію поведінки людини особистісними чи ситуативними чинниками. Нею розроблено спеціальну методику психологічної біографії для оцінки ситуаційних особливостей життєвого шляху особистості. Її методика дозволяє виявити особливості сприйняття значущих життєвих ситуацій, а саме – найважливіших подій в житті людини. Називаючи їх, людина пропускає їх через своє «Я». Свою методику автор відносить до методик подвійно-біографічного підходу. Від інших автобіографічних методик ця методика, за словами її автора, якісно відрізняється вираженою проєктивністю. На відміну від каузометричної методики [2] (Головаха Є., Кронік О., 1984) чи її комп'ютерного варіанта «Life line», найвідоміших в нашій країні серед автобіографічних методик, кількість подій завчасно не передбачається і відрізняється технікою проведення.

Формалізований автобіографічний бланк, запропонований Є. Коржевою, відзначається простотою. Із загальних даних автобіограф називає тільки прізвище, ім'я, по-батькові і вік. Основні завдання: перерахувати найважливіші події - ті, що були і ті, що очікуються; оцінити кожну подію «радісну» від +1 до +5, а «сумну» від -1 до -5; позначити на бланку приблизну дату подій. Механізм же обробки досить складний. Основні параметри інтерпретації даних включають: 1) продуктивність сприймання образів життєвого шляху; 2) оцінку подій – значущість, бажаність-небажаність та ступінь впливу подій; 3) середній час ретроспекції і антиципації подій; 4) зміст подій – тип і вид значущих подій та частота повторюваності подій різного змісту («оригінальність» – «популярність» подій); 5) «сильні» і «слабкі» ситуації-події.

Важливість цієї праці в тому, що вона розкриває різноманітні підходи і основні положення зарубіжних та вітчизняних психологів щодо біографічного методу дослідження, а також у прикладі обстеження за методикою та результатах дослідження різних професійних груп.

Аналізуючи досвід розробки експериментальних методів, Л. Смірнов звертає увагу на метод, запропонований Г. Тріандісом, в основі якого вивчення «натуральної логіки» – якщо є x , то є y . Він звернувся до того, що впливає за логікою буденної свідомості з попереднього чинника в зв'язку з тим чи іншим концептом. Всього в роботі було довільно обрано 20 концептів, які склали ряд блоків: 1) емоції – гнів, сміливість, страх, сміх; 2) глобальні індивідуальні і політичні цінності – свобода, мир; 3) абстрактно-філософський блок – істина; 4) блок соціального контролю – покарання; 5) блок соціального безпорядку – злочин; 6) блок досягнення – знання, влада, прогрес, успіх, здоров'я; 7) блок невдачі – смерть, поразка; 8) блок базових соціальних відношень – любов, повага, симпатія, довіра.

Досліджуваний отримував завдання вибрати для даного концепту із запропонованих 60 можливостей по п'ять причин (попередників) і п'ять наслідків. Наприклад, досліджуваний міг вибрати: якщо є дослідження, старанність, сміливість, зусилля, то є прогрес. Відповідно, якщо є прогрес, то є успіх, досягнення, добре самопочуття, повага, експансія.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, існує ряд розроблених і апробованих опитувальників і проєктивних психодіагностичних методів вивчення цінностей особистості й культури. Концепції, на яких вибудовані опитувальники

систематично удосконалюються. В той же час проєктивні методи вимагають доопрацювання й творчого підходу, про що йтиметься в подальших наших публікаціях.

Аналіз основних підходів до психодіагностики цінностей дав підстави для організації та вибору основних методів дослідження становлення цінностей особистості, що висвітлюється в наступній публікації.

Список використаних джерел

1. Асаджолі Роберто. Психосинтез: теорія і практика / Р. Асаджолі. – М.: «REFL-book», 1994. – 314 с.
2. Головаха Е.И. Психологическое время личности. 2-е изд., испр. и доплн / Е.И. Головаха, А.А. Кроник. – М.: Смысл, 2008. – 267 с.
3. Зейгарник Б.В. Теории личности в зарубежной психологии / Б.В. Зейгарник – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1982. – 128 с.
4. Коржева Е.Ю. Методика «Психологическая биография» в психодиагностике жизненных ситуаций: Метод. пособие / Е.Ю. Коржева / Под ред. Л.Ф.Бурлачука. – К.: МАУП, 1994. – 109 с.
5. Корнилова Т.В. Мотивационные тенденции (по опроснику Эдвардса) и готовность к риску у российских студентов / Т.В. Корнилова // Вестн. Моск. ун-та. – Сер. 14. – Психология. – 1997. – № 2. – С. 52-65.
6. Лебедева Н.М. Базовые ценности русских на рубеже XXI века / Н.М. Лебедева // Психологический журнал, 2000. – Т.21. – № 3. – С. 73-87.
7. Леонтьев Д.А. Методика изучения ценностных ориентаций / Д.А. Леонтьев – М.: Смысл, 1992. – 64 с.
8. Леонтьев Д.А. Тест смысло-жизненных ориентаций (СЖО) / Д.А. Леонтьев – М.: Смысл, 1992. – 16 с.
9. Рыбников Н.А. Автобиографии рабочих и их изучение: Материалы к истории автобиографии как психологического документа / Н.А. Рыбников – М.-Л.: Госиздат, 1930. – 96 с.
10. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности / Под. ред. В.А. Ядова. – Л.: Наука. Лен-е отд-е, 1979. – 264 с.
11. Смирнов Л.М. Анализ опыта разработки экспериментальных методов изучения ценностей / Л.М. Смирнов // Психологический журнал. – Том 17. – №1. – 1996. – С. 157-168.
12. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
13. Хьелл Л. Теории личности (основные положения, исследование и применение) / Л. Хьелл, Д. Зиглер – СПб.: Питер Ком, 1999. – 608 с.
14. Allport G.W. Study of values. A scale for measuring the dominant interests in personality / G.W. Allport, P.E. Vernon. – Boston : Houghton Mifflin, 1931.
15. Allport Gordon W. Study of Values: A Scale for Measuring the Dominant Interests in Personality / Gordon W. Allport, Philip E. Vernon, Lindzey Gardner. – New York: Houghton Mifflin Co., 1951. – 401 p.
16. Kluckhohn C. Values and value-orientations in the theory of action: An exploration in definition and classification / C. Kluckhohn // Toward a general theory of action. – Cambridge MA: Harvard Un. Press, 1962. – P. 388-433.
17. Mead M. National character / M. Mead // Anthropology today / Eds A.L.Koreber. Chicago: University of Chicago press, 1953. – P. 381-385.
18. Revell J. In Your Hands. NLP in ELT / J. Revell, S. Norman. – London: Saffire Press, 1997. – 144 p.
19. Rokeach M. The nature of human values / M. Rokeach. – New York: Free Press, 1973 – 438 p.
20. Schwartz S.H. Toward a Theory of the Universal Content and Structure of Values: Extensions and Cross-Cultural Replications / S.H. Schwartz, W. Bilsky // Journal of Personality and Social Psychology. – Vol. 58, N°5. – 1990. – P. 878-871.

21. Williams Robin M. Jr. The Concept of Values / Robin M. Jr. Williams // International Encyclopedia of the Social Sciences / D.L. Sills (Ed.). – New York: Macmillan and Free Press, 1968.

References transliterated

1. Asadzholly Roberto. Psykhosyntezy: teoriya y praktyka / R. Asadzholly. – M.: «REFL-book», 1994. – 314 s.
2. Holovakha E.Y. Psykholohycheskoe vremya lychnosti. 2-e yzd., yspr. y dopln / E.Y. Holovakha, A.A.Kronyk. – M.: Smysl, 2008. – 267 s.
3. Zeiharnyk B.V. Teoryy lychnosti v zarubezhnoi psykholohyy / B.V. Zeiharnyk – M.: Yzd-vo Mosk. un-ta, 1982. – 128 s.
4. Korzheva E.Iu. Metodyka «Psykholohycheskaia byohrafyia» v psykhodyahnostyke zhyznennykh situatsyi : Metod. Posobye E.Iu. Korzheva / Pod red. L.F.Burlachuka. – K.: MAUP, 1994. – 109 s.
5. Korniylova T.V. Motyvatsyonnyye tendentsyy (po oprosniku Эдвардса) y hotovnost k ryzyku u rossyiskykh studentov / T.V. Korniylova // Vestn. Mosk. un-ta. – Ser. 14. – Psykholohyia. – 1997. – № 2. – S.52-65.
6. Lebedeva N.M. Bazovyye tsennosti russkykh na rubezhe KhKhI veka / N.M. Lebedeva // Psykholohycheskiy zhurnal, 2000. – T.21. – № 3. – S. 73-87.
7. Leontev D.A. Metodyka yzucheniya tsennostnykh oryentatsyi / D.A. Leontev – M.: Smysl, 1992. – 64 s.
8. Leontev D.A. Test smyslzhyznennykh oryentatsyi (SZhO) / D.A.Leontev – M.: Smysl, 1992. – 16 s.
9. Rybnykov N.A. Avtobyohrafyy rabochykh y ykh yzuchenye : Materyaly k ystorry avtobyohrafyy kak psykholohycheskoho dokumenta / N.A. Rybnykov – M.-L. : Hosyzdat, 1930. – 96 s.
10. Samorehuliyatsiya y prohnozyrovanye sotsyalnoho povedeniya lychnosti / Pod. red. V.A.Yadova. – L.: Nauka. Len-e otd-e, 1979. – 264 s.
11. Smyrnov L.M. Analiz opyta razrabotky eksperymentalnykh metodov yzucheniya tsennostei / L.M. Smyrnov // Psykholohycheskiy zhurnal. – Tom 17. – №1. – 1996. – S. 157-168.
12. Frankl V. Chelovek v poyskakh smysla / V. Frankl – M.: Prohress, 1990. – 368 s.
13. Khell L. Teoryy lychnosti (osnovnyye polozheniya, yssledovanye y prymerenye) / L. Khell, D. Zyhler – SPb.: Pyter Kom, 1999. – 608 s.

Romanyuk L.V. Psychodiagnostic methods of studying the value becoming of personality. The article covers psychodiagnostic methods of studying values, analyzes the projective methods of their diagnosis and develops the theoretical conception by Sh. Schwartz and B. Bilsky, according to which values are considered as criteria for choosing a person's actions, assessing the behavior of other people, as well as events. As the authors argue, the formation of personality values is influenced by certain socio-psychological factors. According to Sh. Schwartz, one of the important factors is the culture that directs the development of creative forces and abilities of people, realized in the forms of organization of their lives and activities, as well as structuring the relationship between people and their created material and spiritual values.

Key words: values, value becoming, psychodiagnostics of values.